

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ТОЧКИ ЗОРУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

У роботі проаналізовано забезпечення прав людини в Україні за критеріями: наявність, доступність, прийнятність, адаптованість і якість, прояви дискримінації та використання усіх доступних засобів для повної реалізації прав та засобів правового захисту для розгляду ймовірних порушень. Проведено оцінювання досягнутих результатів на основі підходу, що передбачає використання індикаторів і орієнтирів прав людини, а також поєднання кількісного та якісного аналізу. Застосований підхід має чотири виміри: результати; політичні зусилля; ресурси; оцінки. Проаналізовано відповідальність держави як носія обов'язків за гарантування прав власникам прав шляхом прийняття справедливих законів, що мають юридичну силу, чесно і справедливо застосовуються як правоохоронними органами, так і судовою системою. Процеси політики оцінено за принципами участі, прозорості та підзвітності. Виявлено критичні прогалини у спроможності носія обов'язків, які майже завжди включають прогалини в правових, інституційних, політичних і бюджетних нормах, а також прогалини в знаннях про права людини, що стосуються як власників прав, так і носіїв обов'язків. Фіскальна та монетарна політика не орієнтовані на реалізацію всіх прав людини. Економічна політика держави орієнтована на ринкові регулятори за відсутності ринку. Зазначені недоліки не дають змоги мобілізувати максимум доступних ресурсів для забезпечення мінімального рівня економічних, соціальних і культурних прав. Регресивні заходи не ґрунтуються на прозорій та реальній участі зацікавлених сторін та не підлягають змістовним перевіркам і процедурам підзвітності, включаючи оцінку їх впливу на права людини.

Ключові слова: *права людини, участь, підзвітність, регресивні заходи, недискримінація, рівність, мінімальне ядро, фінансова політика.*

Постановка проблеми. Маастрихтські керівні принципи щодо порушень економічних, соціальних і культурних прав [1] роз'яснили негативний обов'язок щодо поступової реалізації прав – заборону навмисних регресивних заходів [2]. Держави зобов'язані забезпечити базові рівні або мінімальні норми економічних, соціальних і культурних прав [3].

Доктрина щодо економічних, соціальних і культурних прав передбачає ще один ключовий принцип – участь. Хоча принцип участі прямо не передбачений ні Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП), ні Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (МПГПП) [4], він є похідним від права на самовизначення, закріпленого в обох Пактах. Самовизначення передбачає право вільно розпоряджатися природними багатствами та

ресурсами: «Принаймні населення держави має право користуватися справедливою часткою фінансових і соціальних благ, які можуть принести природні ресурси. Це вимагає забезпечення участі, доступу до інформації та високих стандартів прозорості та підзвітності у прийнятті рішень щодо використання природних ресурсів» [5].

Обов'язок участі виходить за межі експлуатації природних ресурсів. Відповідно до Загального коментаря 19 щодо права на соціальне забезпечення (параграф 42) у випадку регресивних заходів, доцільно запитати, чи такі заходи впливають із «справжньої участі» відповідних зацікавлених сторін у вивченні запропонованих альтернатив [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стаття узагальнює сучасні доктринальні підходи до правової відповідальності держав і визначає критерії, які дають змогу оцінювати державну політику з погляду забезпечення основних прав людини. Теоретичну основу становлять праці зарубіжних авторів у сфері відповідальності держав за дотримання прав людини (П. Алстон, де Шутер, А. Нолан, М. Ленгфор, С. Лейбенберг, А. Чепмен та ін.). Водночас зв'язок прав людини з фіскальною, монетарною, економічною та іншими політиками держави наразі вивчений недостатньо.

Метою статті є розробка критеріїв оцінки державної політики з погляду забезпечення прав людини та аналіз їх застосування в українському контексті. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язку між процесом формування політики та її результатами, а також на визначення ключових бар'єрів, що перешкоджають реалізації економічних, соціальних і культурних прав. Особливу увагу приділено демократичній участі та інклюзивній моделі розвитку як основі для подолання протиставлення між економікою та правами людини.

Виклад основного матеріалу. Державний бюджет і права людини взаємопов'язані чотирма принципами, які мають широку підтримку: 1) заборона обдураних регресивних заходів, закладених у принципі поступової реалізації; 2) мінімальне ядро, яке має бути забезпечене незалежно від економічного розвитку; 3) недискримінація як з погляду гарантування матеріальної, так і формальної рівності; 4) участь [7].

Ключовим моментом у судовому розгляді економічних, соціальних і культурних прав є Факультативний протокол до МПЕСКП [8; 9]. Моніторинг МПЕСКП передбачає з'ясування: меж «порушень», «результат» і «витрати ресурсів – результат». Розрізняють три форми порушень, які є результатом [10]:

- 1) дій урядів;
- 2) проявів дискримінації;
- 3) невиконання державою мінімальних основних зобов'язань Пакту.

«Підхід до мінімальних державних зобов'язань підтверджує, що навіть у дуже напружених обставинах держава має незмінні зобов'язання, які вона по-

винна виконати» [11, с. 154]. Держави повинні забезпечувати мінімальний рівень прожиткового мінімуму [12].

Право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я гарантовано статтею 12 МПЕСКП. Досягненні результати оцінюють комплексним показником, що ідентифікує, якою мірою власники прав користуються соціальними та економічними правами, порівняно з рівнем зобов'язань кожної країни [13].

Оцінка показника «витрати ресурсів – результат» дає відповідь на питання, скільки держава має інвестувати для реалізації прав людини. Держава порушує МПЕСКП, лише якщо погані результати є наслідком небажання, а не неспроможності держав реалізувати права людини. Отже, правозахисники повинні мати можливість продемонструвати, що мобілізацію ресурсів можна було покращити для досягнення кращих результатів [14].

Підхід, розроблений Центром економічних і соціальних прав (CESR) у Нью-Йорку [15], має чотири виміри: результати; політичні зусилля; ресурси; оцінки. Цей підхід передбачає використання індикаторів і орієнтирів прав людини, а також поєднання кількісного та якісного аналізу. Концепцію CESR також можна використовувати для оцінки впливу фіскальної консолідації на права людини після фінансової та економічної кризи [16]. Важливо зазначити, що перелік показників, сформований навколо вимірів підзвітності, прийнятності, доступності та якості охорони здоров'я, а також недискримінації та підзвітності, охоплює також рівень державних витрат на охорону здоров'я для вимірювання готовності урядів забезпечувати право на охорону здоров'я [17].

У травні 2012 року КЕСКП видав державам-учасникам лист щодо допустимих параметрів заходів економії [18]. Ця зміна напряму була частиною значно ширшого інтересу до оподаткування, нерівності, бідності та економічних реформ, який розвивався протягом десяти років після фінансової кризи 2008 року [19, с. 34]. Центр економічних і соціальних прав визначає заходи, як-от податок на додану вартість (ПДВ) і на споживання, що перевантажують нижчі соціально-економічні групи суспільства. Рада з прав людини (HRC) проаналізувала наслідки економічної кризи для прав людини, що дало змогу виробити принципи забезпечення інклюзивного економічного відновлення для всіх [20], наприклад, уникнення навмисно регресивних заходів, зобов'язання щодо участі, прозорості та підзвітності.

Оцінки впливу економічних реформ на права людини відображені у Керівних принципах ООН [21], які у розділі «Сфера застосування та мета», містять вказівки для розробки економічної політики відповідно до міжнародного права прав людини [22]. Принцип 1 (п. 1.2) наголошує, що Керівні принципи можуть виконувати реакційну функцію (під час гострого фінансового та економічного шоку), а також превентивну функцію, актуальну для середньо- та довгострокової розробки політики економічних реформ.

Принцип 2 покладає відповідальність на державу за визначення найбільш відповідних заходів для виконання своїх міжнародних і внутрішніх правових зобов'язань щодо прав людини. Щоб уникнути загрози правам людини під час економічної кризи, держава повинна вжити своєчасних, ефективних і превентивних заходів. Зусилля на стабілізацію економіки під час фінансових спадів – контрпродуктивні, «оскільки саме в ці періоди населення – зокрема ті, хто є безправним, живе в бідності або має високий ризик впасти в бідність – найбільше потребує дотримання державою своїх зобов'язань поважати, захищати та виконувати права людини» (Принцип 2, п. 2.3). Зобов'язання поширюються на всі гілки влади (виконавчу, судову та законодавчу) і всі рівні влади (національний, субнаціональний та місцевий) (Принцип 2, ст. 2.4).

Держави, міжнародні фінансові установи та банки розвитку «повинні провести оцінку впливу на права людини, перш ніж рекомендувати впровадження політики економічних реформ», яка потенційно може порушити права людини (Принцип 3).

«Децентралізація не завжди сприятлива для впровадження законодавства про права людини, і вона може бути особливо обтяжливою, якщо вона не поєднується з достатніми ресурсами. Ключовим є солідарність між регіонами» (Принцип 4, п. 4.2). У політиці економічних реформ державам і кредиторам треба керуватися стандартами правами людини (Принцип 5, п. 5.2). Коли реформи проводяться без демократичного обговорення, право на участь може бути підірвано (Принцип 6, п. 6.1).

Поступова реалізація та використання максимальних доступних ресурсів зобов'язує здійснювати фінансову та монетарну політику так, щоб вони були свідомо орієнтовані на реалізацію всіх прав людини. «Держави повинні генерувати, адекватно розподіляти та використовувати максимум своїх наявних ресурсів, щоб якомога швидше та ефективніше просуватися до досягнення повної реалізації економічних, соціальних і культурних прав» (Принцип 9(b)).

Принцип «витрати – ресурси – результат» включає «боротьбу з ухиленням від сплати податків та уникненням сплати податків; забезпечення прогресивної системи оподаткування, у тому числі шляхом розширення податкової бази щодо транснаціональних корпорацій та найбагатших верств населення; уникнення міжнародної податкової конкуренції; підвищення ефективності збору податків і зміни пріоритетів видатків, щоб забезпечити, серед іншого, адекватне фінансування державних послуг» для реалізації прав людини (Принцип 9, п. 9.3). Забезпечення мінімального рівня економічних, соціальних і культурних прав п. 9.5 зобов'язує країни мобілізувати максимум доступних ресурсів та виключає можливість пояснювати нездатність держави гарантувати мінімальні основні зобов'язання браком ресурсів, водночас мінімальне ядро дає змогу виявляти грубі порушення і не повинно визначатися як «стеля».

Відступ назад у реалізації економічних, соціальних і культурних прав допустимий, лише якщо такі заходи є тимчасовими за своєю природою та дією, обмежені тривалістю статусу необхідності; є легітимними та спрямованими на захист усіх прав людини; є розумними, необхідними, пропорційними, недискримінаційними та захищають мінімальне ядро (Принцип 10). Регресивні заходи повинні ґрунтуватися на прозорості та реальній участі зацікавлених сторін та підлягати змістовним перевіркам і процедурам підзвітності, включаючи оцінку їх впливу на права людини. Фіскальна політика економічних реформ має бути обтяжливою для забезпечених верств суспільства та відповідати зобов'язанням держави щодо прав людини (Принцип 11, п. b).

Оцінки впливу на права людини вимірюють рівень втручання аналізованої політики в права людини; визначають регресивні заходи відповідно до Пакту; встановлюють невичерпний перелік пом'якшувальних заходів та забезпечують відповідність політики економічних реформ зобов'язанням держави щодо прав людини (HRIAs) [23; 24; 25]). «Оцінка впливу політики економічних реформ на права людини має бути незалежною, надійною та гендерно чутливою. У зв'язку з цим кожна країна повинна вирішити, яка(і) установа(и) найкраще підходить для виконання цього завдання, на основі відповідних критеріїв».

«Попередня оцінка впливу на права людини є структурованим процесом перегляду альтернативних варіантів політики та аналізу впливу запропонованих заходів на права людини» (розділ 6, п. 17.1). Результати оцінки впливу на права людини «слід широко публікувати в доступних формах і обговорювати з постраждалими людьми, а також включати обговорені та узгоджені варіанти» (п. 17.2).

Право на участь у політичному житті передбачено Загальною декларацією прав людини, яка підтверджує право кожної людини брати участь в уряді (ст. 21(1)(2)) та право голосу (ст. 21(3)). Право на участь у веденні державних справ закріплено у ст. 25 МПГПП, що зобов'язує держав-учасників проводити вільні та чесні вибори, які повинні задовольняти принаймні такі критерії: вибори мають бути загальними та рівними, проводитися шляхом таємного голосування та з розумною періодичністю, без ознак дискримінації проти виборців чи кандидатів [26].

Керівні принципи передбачають участь, що виходить за межі голосування, зокрема під час розгляду варіантів політики, у підсумкових документах, а також у впровадженні заходів у відповідь на політику та моніторинг таких заходів (Принцип 19). Справжня участь можлива, якщо уряд надає своєчасну, вичерпну та доступну інформацію про всі аспекти державних фінансів, включаючи бюджети та макроекономічні показники (п. 19.3). Уряди повинні надати населенню адекватне обґрунтування політичного вибору загалом, з особливим акцентом на тих, кого реформа найімовірніше торкнеться. Щоб забезпечити значущу участь,

керівні принципи нагадують права на свободу вираження поглядів, доступ до інформації, свободу преси, право на мирні зібрання та свободу асоціацій. Доступ до інформації та прозорість зобов'язує країни збирати надійні, високоякісні кількісні та якісні дані (Принцип 20).

Права людини, особливо соціально-економічні, потребують фінансових ресурсів та правових стандартів [27]. Проте матеріальне зобов'язання держави не передбачено МПЕСКП, і причину треба шукати [28; 29; 30] у нинішньому соціальному та економічному порядку, що зазвичай називається неолібералізмом [31], також відомим як Вашингтонський консенсус, Чиказька школа або неокласицизм. Неолібералізм передбачає: «держави і ринок є різними і взаємовиключними інститутами, і що одне розширюється лише за рахунок іншого; ринки ефективні, тоді як держави марнотратні та економічно неефективні; державне втручання створює системні економічні проблеми, особливо з неправильним розподілом ресурсів, пошуком ренти та технологічною відсталістю» [32].

Україна стикається з величезними проблемами у впровадженні ефективних податкових систем через:

- 1) великий неформальний сектор;
- 2) відсутність достовірних даних, які дають змогу здійснювати ефективний моніторинг та аналіз;
- 3) неефективне податкове адміністрування;
- 4) потужні групи з високим доходом, які перешкоджають запровадженню більш справедливих податків.

Окрім впливу податкової політики на збір доходів, податкова політика також може мати важливі наслідки для розподілу доходів. Для досягнення Цілей сталого розвитку потрібно покращити не лише структуру оподаткування в країні, а й рівень доходів, які отримує податкова система. Щодо цього критичним питанням є те, як іноземна допомога впливає на надходження доходів у країні. У країнах із високим рівнем корупції емпіричні результати свідчать про те, що будь-яке збільшення допомоги буде повністю компенсовано зменшенням доходів.

Ефективність ринкових регуляторів залежить від наявності конкуренції. Якщо конкуренція відсутня, то відсутнє і регулювання цін, відбувається монополізація економіки, «розбазарювання» ресурсів. Законодавець ігнорує безпосередній зв'язок між ціною і податковою базою. Результатом є поступове зростання цін і зниження податкової бази, що дає змогу половині підприємств декларувати збитки і взагалі не платити не тільки податок на прибуток, але й ПДВ, приховувати податкову базу ПДФО та військового збору.

Простий спосіб автоматичного регулювання цін запропоновано у роботах [33; 34]. Він передбачає однозначно визначити структуру ціни, тобто дати вичерпний перелік витрат, сума яких і є ціною: фонд оплати праці, прибуток,

амортизації і витрати на закуплені товари і послуги, використані у виробництві. Усі складники включаються в ціну лише за умови сплати належної суми податків, зборів і зарахування амортизаційних витрат на спеціальні рахунки. Такий підхід забезпечує автоматичний контроль цін і сплату податків.

Формою зв'язку фіскальної політики з реалізацією прав людини є податки, спрямовані на товари та послуги, які ставлять під загрозу реалізацію прав людей. Наприклад, екологічні податки. Ці податки спрямовані на діяльність, яка погіршує навколишнє середовище та має прямі наслідки для користування ЕСКП. Податки на одноразовий пластик, які були прийняті різними країнами для пластикових пакетів, або податки на викиди вуглецю є кількома прикладами екологічних податків, які були запроваджені в Європі та Латинській Америці. Іншим прикладом є податки на товари, які погіршують здоров'я: тютюн, алкоголь тощо.

Для юристів і практиків необхідна інша школа економічного мислення, зацікавленість у вивченні державного бюджету у світлі законодавства про права людини, а також критично поставитися до питання готовності максимально мобілізувати дослідження для поступової реалізації прав.

Необхідність виправлення надзвичайної ситуації з правами людини спонукає до забезпечення гарантованого базового доходу, житла та життєво необхідних послуг, а також мінімального соціального захисту для всіх. Держави повинні уникати посилення на ресурсне виправдання для відмови у дотриманні соціально-економічних прав. Є деякі аспекти, які не потребують ресурсів. Криза COVID-19 продемонструвала, що ресурси можна знайти. Уряди і установи влили трильйони доларів на відновлення після глобальної пандемії. «Державам зараз необхідно інвестувати значні кошти у зменшення нерівності та бідності, а не тільки на порятунок великих корпорацій, банків та інвесторів як альтернативу правам людини» [35].

Проведене дослідження дає підстави зробити такі **висновки**:

1. Підхід, заснований на правах людини, передбачає рівну важливість процесу та результату: політика має оцінюватися не лише за кінцевими показниками, але й за принципами участі, прозорості та підзвітності.

2. Критерії оцінки прав людини включають наявність, доступність, прийнятність, адаптованість та якість, що формують багатовимірну систему аналізу державної політики.

3. Основними бар'єрами залишаються прогалини у правових, інституційних та бюджетних механізмах, а також недостатні знання про права людини серед громадян і посадових осіб.

4. Україна не має цілісної стратегії реформування у сфері реалізації економічних, соціальних і культурних прав. Добровільні зобов'язання за МПЕСКП фактично не виконуються, що проявляється у регресивній системі оподаткування

ня, тіньовій економіці, монополізації ринків, інфляції та зростанні державного боргу. Це позбавляє громадян реального доступу до ресурсів і стримує соціально-економічний розвиток.

5. Демократична участь у виробленні економічної політики передбачає залучення зацікавлених сторін та чесну оцінку альтернативних підходів з урахуванням впливу на права людини. Такий підхід є основою для формування інклюзивної моделі розвитку, яка долає протиставлення між економікою та правами людини.

Список використаних джерел

1. Holmes M. The Maastricht Treaty referendum of June 1992. *Irish Political Studies*. 1993. Vol. 8. № 1. P. 105–110. URL: <https://doi.org/10.1080/07907189308406511>
2. Nolan A., Lusiani N., Courtis C. Two Steps Forward, No Steps Back? Evolving Criteria on the Prohibition of Retrogression in Economic and Social Rights. *Economic and Social Rights after the Global Financial Crisis*. 2014. Vol. 121. P. 128–29.
3. De Schutter O. The Rights-Based Welfare State. Geneva: Friedrich-Ebert-Stiftung, Geneva Office, November 2018. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/genf/14943.pdf>
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права № 995_043 від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Carmona M. S. Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights, A/HRC/26/28. 2014.
6. General Comment № 19: The Right to Social Security (Art. 9 of the Covenant), E/C.12/GC/19. CESCR. 2008.
7. Гудима Н. С. Основні принципи та критерії оцінки державної політики з точки зору забезпечення прав людини. *Європейські перспективи*. 2025. № 1.
8. Langford M. Closing the Gap-An Introduction to the Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Special Issue of Nordisk Tidsskrift For Menneskerettigheter. Nordic Journal of Human Rights*. 2009. Vol. 27, № 1. P. 1–28.
9. Liebenberg S. Between Sovereignty and Accountability: The Emerging Jurisprudence of the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights Under the Optional Protocol. *Human Rights Quarterly*. 2020. Vol. 42(1).
10. Chapman A. A Violations Approach for Monitoring the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*. 1996. Vol. 18(1). P. 23–66.
11. Chapman A. The Status of Efforts to Monitor Economic, Social, and Cultural Rights / S. Hertel, L. Minkler (eds.). *A Economic rights: Conceptual, measurement, and policy issues*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. P. 143–164.
12. Alston P., Gerard Q. The Nature and Scope of States Parties' Obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*. 1987. Vol. 9(2). P. 156–229.
13. Health Systems and the Right to Health: An Assessment of 194 Countries / G. Backman, P. Hunt, R. Khosla, C. Jaramillo-Strouss, B. Fikre, C. Rumble, D. Pevalin, D. Paez, M. Pineda, A. Frisancho. *The Lancet*. 2008. Vol 372(9655). P. 2047–2085.
14. De Schutter O. The Rights-Based Welfare State. Geneva: Friedrich-Ebert-Stiftung. Geneva Office, November 2018. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/genf/14943.pdf>
15. OPERA In Detail. CESR. 14.05.2020. URL: <https://www.cesr.org/opera-detail>
16. Lusiani N., Chaparro S. Assessing Austerity: Monitoring the Human Rights Impacts of Fiscal Consolidation. Lusiani, Nicholas and Chaparro, Sergio, Assessing Austerity: Monitoring the Human Rights Impacts of Fiscal Consolidation. *Center for Economic and Social Rights (CESR)*. 2018. DOI: 10.2139/ssrn.3218609 URL: <https://ssrn.com/abstract=3218609>

17. Health Systems and the Right to Health: An Assessment of 194 Countries / G. Backman, P. Hunt, R. Khosla, C. Jaramillo-Strauss, B. Fikre, C. Rumble, D. Pevalin, D. Paez, M. Pineda, A. Frisancho. *The Lancet*. 2008. Vol. 372(9655). P. 2047–2085.
18. Letter to State Parties, Reference CESC/48th/SP/ MAB/SW'. *CESCR*. 2012.
19. Alston P., Reisch N. Tax, Inequality, and Human Rights, Oxford: Oxford University Press, 2019.
20. Carmona M. S. Report of the Independent Expert on the Question of Human Rights and Extreme Poverty, A/HRC/17/34. 2011.
21. Guiding principles on human rights impact assessments of economic reforms A/HRC/40/57. 19.12.2018. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/443/52/pdf/g1844352.pdf>
22. Guiding Principles on Human Rights Impact Assessments of Economic Reforms. *Human Rights Council (HRC)*. 2018. URL: <https://www.cesr.org/opera-detailhttps://digitallibrary.un.org/record/1663025?v=pdf>
23. MacNaughton G., Hunt P. A Human Rights-Based Approach to Social Impact Assessment. *New Directions in Social Impact Assessment: Conceptual and Methodological Advances*. 2011.
24. De Beco G. Human Rights Impact Assessments. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2009. Vol. 27(2). P. 139–66.
25. Harrison J. Establishing a Meaningful Human Rights Due Diligence Process for Corporations: Learning from Experience of Human Rights Impact Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*. 2013. Vol. 31(2). P. 107–117.
26. Fox G. H. The Right to Political Participation in International Law. *Yale Journal of International Law*. 2000. Vol. 17, 539.
27. O'Connell P. Let Them Eat Cake: Socio-Economic in an Age of Austerity. *Hart Publishing*, 2013.
28. Branco M. C. Economics versus Human Rights. Abingdon: Routledge, 2008.
29. Branco M. C. Economics against Democracy. *Review of Radical Political Economics*. 2012. Vol. 44(1). P. 23–39.
30. O'Connell C. Austerity and the Faded Dream of a Social Europe. *Economic, Social and Cultural Rights after the Global Financial Crisis* / A. Nolan (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
31. Harvey D. A Brief History of Neoliberalism, Oxford: Oxford University Press, 2007.
32. Saad-Filho A. Anti-Capitalism: A Marxist Introduction, London: Pluto Press, 2003.
33. Пирого С. С. Реформи трансфертного ціноутворення в контексті BEPS: проблеми залишаються. *Право і безпека*. 2024. № 92(1). С. 163–172. DOI: 10.32631/pb.2024.1.15.
34. Пирого С. С. Правове регулювання системи оподаткування України: проблеми теорії і практики: дис. ... д-ра юридичних наук. Ужгород, 2025.
35. Bohoslavsky J. P. 2020. Letter: 'COVID-19: Urgent Appeal for a Human Rights Response to the Economic Recession. *UN Independent Expert on the Effects of Foreign Debt on Human Rights*. *SUR* 30. Vol. 17, № 30. P. 85–98.

Dmytro Sanakoev. Criteria for evaluating state policy from the point of view of international human rights law

The paper analyzes the provision of human rights in Ukraine according to the following criteria: availability, accessibility, acceptability, adaptability and quality, manifestations of discrimination and the use of all available means for the full implementation of rights and remedies for consideration of alleged violations. The results achieved are evaluated on the basis of an approach that involves the use of human rights indicators and benchmarks, as well as a combination of quantitative and qualitative analysis. The applied approach has four dimensions: results; political efforts; resources; estimates. The responsibility of the state as a bearer of obligations to guarantee the rights of rights holders by adopting fair laws that have legal force, are honestly and fairly applied by both law enforcement agencies and the judicial system is analyzed. Policy processes are evaluated on the principles of participation, transparency and accountability. Critical gaps in the capacity of the duty bearer have been identified, which almost always include gaps in legal, institutional, political and

budgetary norms, as well as gaps in human rights knowledge that affect both rights holders and duty holders. Fiscal and monetary policies are not focused on the realization of all human rights. The economic policy of the state is guided by market regulators in the absence of a market. These shortcomings do not allow mobilizing the maximum available resources to ensure a minimum level of economic, social and cultural rights. Regressive measures are not based on transparent and effective stakeholder participation and are not subject to meaningful audits and accountability procedures, including an assessment of their impact on human rights.

Keywords: *human rights, participation, accountability, regressive measures, non discrimination, equality, minimum core, financial policy.*

*Дата першого надходження статті до видання: 01.04.2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026 р.*

УДК 342.25
DOI 10.31558/2786-5835.2026.1.1.5

Щебетун Ірина Степанівна,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9749-7559>*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ, ОЗНАК І КЛАСИФІКАЦІЇ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА

Статтю присвячено дослідженню аналізу правової природи питань місцевого значення, їх визначенню як предмету відання органів місцевого самоврядування та виявленню особливостей їх конституційного та законодавчого регулювання шляхом проведення порівняльно-правового аналізу чинного вітчизняного конституційного законодавства із законодавством низки зарубіжних країн для визначення корисної практики для національної системи місцевого самоврядування.

У роботі показано, що існує два підходи до визначення змісту питань місцевого значення: перший – це визначення змісту та напрямів найефективнішої реалізації питань місцевого значення з погляду науки управління, другий – суто юридичний, в основі якого лежить аналіз всього масиву нормативних правових актів, у яких може і має міститися конкретизація питань місцевого значення.

Проаналізовано чинне вітчизняне конституційне законодавство та законодавство низки зарубіжних країн (Франції, Італії, Іспанії, Японії, Німеччини, Португалії) для визначення корисної практики для національної системи місцевого самоврядування.

Доведено, що зміст питань місцевого значення як об'єкта муніципального управління завжди більший і багатіший, аніж зміст питань місцевого значення як предмета нормативно-правового регулювання, тому правове регулювання питань місцевого значення має на меті закріпити та врегулювати найбільш сутнісні моменти змісту питань місцевого значення, проте конкретизація питань місцевого значення в інших нормативних правових актах найчастіше йде шляхом змішання понять «питань місцевого значення» і «повноважень муніципальних органів» у галузевих і спеціальних законах.

Ключові слова: *децентралізація, муніципальна система, місцеве самоврядування, муніципальні органи (органи місцевого самоврядування), компетенція, предмети відання, питання місцевого значення, досвід Франції, Італії, Іспанії, Японії, Німеччини, Португалії.*